

3. Суковата В. Інтернет у соціальних політиках і масовій свідомості: гендерний аналіз // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* – 2004. – №1.
4. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому: жінки в громадському житті України, 1884–1939.—К.: Либідь, 1995.
5. *United Nations. The Report of the Economic and Social Council for 1997.*
6. *Хрестоматія к курсу “Основы гендерных исследований”.* – М.: МЦГИ –МВШСЭН – МФФ, 2001.
7. Гіденс Е. *Соціологія / Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; Наук. ред. О. Іваненко.* – К., 1999.
8. Hirdman Y. *The Gender System // T. Andreasen, et al.(eds.) Moving on. New Perspective on the Women's Movement. Aarhus Univ. Press.* – 1991. – P. 208–220.
9. Hofstede G. *Culture's consequences: international differences in work-related values. Beverly Hills, 1984.*
10. *Гендер и экономика: мировой опыт и экспертиза российской практики / Под ред. Е. Мезенцевой.* – М., 2002.

Марина Осіпова

Запорізька державна інженерна академія

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС МІЖНАЦІОНАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ: КОНЦЕПЦІЯ, ПРИЧИНИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

О Осіпова М., 2006

Досліджується проблема міжнаціональних конфліктів загалом і політичних зокрема; висвітлюється концепція для визначення причин етнополітичних конфліктів; визначаються основні параметри міжнаціональної конфронтації та шляхи їх подолання; аналізуються суперечності в сфері економіки, політики, духовного життя.

The problem of interethnic conflicts in general and political conflicts, in particular has been investigated in the given work; the concept for definition of ethno – political conflict reasons is revealed; key parameters of interethnic confrontation and ways of their regulation have been defined; contradictions in the sphere of economics, politics and spiritual life have been analyzed.

Вступ. Подолання стрімкого зростання етнічної напруги в світі стало в останнє десятиріччя фактично глобальним завданням, що потребує свого кардинального розв’язання. Дослідниками відмічається, що етнічний конфлікт замінив собою “холодну війну” як найбільш вибухову проблему в світі. Конфронтація, що розвивається у форматі етнонаціональної спільноти, стає одним із системоутворюючих чинників в сучасному історичному і політичному процесі.

Переважаюча більшість сучасних народів Землі сформувалася в результаті змішування під час тривалого історичного розвитку, складних етнічних і міграційних процесів. Населення світу нараховує більше 6 млрд. людей, які об’єднані в 3–4 тис. народів, тому в етнічному, культурному, мовному, расовому і конфесійному відношенні, являє собою строкату картину. Розвиток і зміна етносів (націй) упродовж їх історії супроводжувались міжетнічними (національними) конфліктами [1, с. 125]. Взагалі конфлікт (від лат. *Confliktus* – це зіткнення протилежних сторін, інтересів, думок, поглядів, серйозних розходжень, гострих суперечок, ускладнених боротьбою і протиріччями). В широкому розумінні слова, конфлікт (на міжнаціональному і міждержавному рівнях) є поняттям для визначення складного багаторівневого явища, крайнім вираженням якого є відкрите зіткнення сторін навіть із застосуванням сили. Саме поняття конфлікту часто вживається для визначення крайньої фази загострення міжнаціональних суперечностей, детермінованих економічними, історичними, духовними і політичними чинниками, що мають в своїй основі соціально-психологічні причини. Етнополітичні конфлікти є найгострішим вираженням кризи, що розвиваються у річищі пострадянського простору, як наслідок історично гострого переходу від жорсткого політичного режиму до ліберальніших моделей, від адміністративно-командної економіки до ринкової, від унітарного державного устрою до різних типів децентралізації. На сучасному етапі розвитку етнополітичних конфліктів, що відбуваються на фоні процесів світової глобалізації, спостерігається тенденція до їх розширення до регіональних чи континентальних криз. Прикладом максимального глобалізованого конфлікту є багаторічне арабо-ізраїльське протистояння,

розвиток якого відбивається на зовнішній політиці, не тільки держав регіону, але і на динаміці міжетнічних і міжконфесійних взаємовідносин в тих регіонах, де так чи інакше зіштовхуються інтереси представників вищевказаних етносів і віросповідань. Наведені вище приклади конфронтації демонструють негативну тенденцію, коли міжетнічне протиставлення втрачає характеристику “територіальності”; при розширенні конфлікту важко виокремити не тільки його географічні межі, але і виявити галузь конфліктного і біляконфліктного середовища: геополітичні та макроекономічні устремління, міжнародні та міжетнічні взаємозв’язки, інтереси “третьох осіб”. Такі “актуалізовані” конфлікти потребують негайного вирішення для збереження і забезпечення політичної стабільності на міжнародній арені. Сучасна етнополітологічна думка істотно доповнює концепцію демократичного суспільства політичною технологією подолання конфлікту, а також її використання в інтересах удосконалення політичних і суспільних відносин. В умовах глобалізації теорія конфліктів доповнилася розробкою критики сучасного неолібералізму як причини існування конфліктогенного “світового порядку”, насамперед за рахунок розриву між багатими та бідними країнами. Викликає науковий інтерес концепція О. Тоффлера, яка пояснює підвищення кількості суперечностей в сучасному світі змінами природи інституту влади [4, с. 83]. Для аналізу конфлікту необхідний адекватний аналіз конфліктних ситуацій в контексті обставин, в яких визріває конфлікт. Проте тут мають діяти історичні, соціально-економічні та культурні фактори, що проявляються в діяльності політичних структур та інституцій. Необхідно враховувати, що оцінка конфлікту як політичного, економічного чи соціального ґрунтується на сукупності причин, що їх зумовлюють: перевага тих чи інших факторів виступає як основний критерій визначення конфронтації. При цьому в кожному із конфліктів спостерігаються історичні і соціально-економічні рушійні сили, які необхідно визначити для етнополітичного конфлікту. Значення історичного фактора для перебігання конкретного конфлікту залежить від переважання традиціоналістської чи модернізаційної орієнтації в конфлікті, ступеня розвитку громадянського суспільства, прав та свобод людини.

Обговорення проблеми. Соціально-економічний фактор займає центральне місце в зародженні і генезисі конфлікту, виступаючи базисною ідеологією, наприклад, під час спроб самовизначення південних штатів у США, країни басків в Іспанії, провінції Біафра в Нігерії, провінції Катанга в Конго, Латвії, Литви, Естонії в СРСР. Соціальний фактор в будь-якій поліетнічній державі включає в себе конфліктогенний потенціал. Системна динаміка наукового аналізу дає змогу описати структуру і механізм розвитку конфліктів як внутрішніх (міжнаціональних), так і зовнішніх (міжнародних).

Для визначення причин етнополітичних конфліктів і суперечностей в сучасному світі С. Хантінгтон висунув концепцію глобальної кризи цивілізації, в центрі якої є культурна несумісність народів євразійської та азіатсько-мусульманської цивілізацій (конфлікти в Боснії між православними сербами, з одного боку, і хорватами і мусульманами, – з іншого; арабо-ізраїльські конфлікти тощо) [5, с. 265]. Е. Геллнер вважає, що події кінця ХХ ст. у Східній Європі є продовженням процесу утворення національних держав, що відбувався в Західній Європі, починаючи з часів Французької революції 1789 року. Е. Геллнер вважає, що історичний розвиток обумовлений від одного типу зв’язку культури і влади до іншого, в такий спосіб, що націоналізм в Європі виникає внаслідок стандартизації і поєднання національної культури та влади в умовах індустріалізму (“політичні одиниці” збігаються з одиницями культури) [6, с. 152]. Кожна культура потребує політичного “даху”, тому принципом легітимації державної влади стає охорона інтересів цієї культури (і забезпечення економічного росту). Нації, які стали на шлях залучення до світової культури, опинилися перед дилемою: або розчинитись в досягненнях світової цивілізації (модернізація), або зберегти свою самобутність за допомогою націоналізму (ізоляціонізм). Конфлікти, які виникли на цій основі, є характерними для багатьох країн третього світу. Тільки на Африканському континенті (53 держави) з 1970 р. відбулося 30 воєнних подій і конфліктів, переважно військових, де відсутність легітимності влади привела до кінцевості ідей.

Територіальні конфлікти та етнополітична напруга на пострадянському просторі розглядаються в контексті взаємодії макро- і мінісистем і як повторення в масштабі мініімперій процесів, які відбулися в рамках макроімперії. Тому розвал СРСР викликав аналогічні процеси в республіках, оскільки вони повторювали ті помилки, які були допущені в колишньому СРСР, тобто повторили союзню модель.

Так, В. Тишков вважає, що “етнічний конфлікт – це конфлікт з певним рівнем соціальної протидії, організованої політичної дії, сепаратистських виступів і навіть громадянської війни, в яких протистояння відбувається по лінії етнічної спільноти” [3, с. 6]. Н. Настасюк вважає, що “...соціальний конфлікт набуває властивостей етнічного, коли його суб’єктами стають групи людей, ототожнюючи себе за етнічними характеристиками. Етнічна спільнота визначає сутність і динаміку конфлікту, коли етнічні відмінності свідомо і несвідомо використовуються для того, щоб охарактеризувати протилежних діючих осіб в конфліктах” [2, с. 10]. А. Клінке, О. Ренн і Ж.П. Ленер вважають, що “...етнічні конфлікти мають декілька об’єктів конфлікту та

конфліктних зон практично в кожному випадку.” [8, с. 16]. У науковій літературі існує точка зору: “Те, що називається етнічним конфліктом – це боротьба за державну владу” [9, с. 54]. Одним із показників потенційного етнічного конфлікту є поява напруги в міжнаціональних відносинах, яка виникає як на міжособистісному, так і на міжгруповому рівні. Центральним психологічним елементом етнічної самосвідомості та ідентичності при нарузі в міжетнічних відносинах є виникнення опозиції “Ми – Вони”, що лежить у відмінностях, які існують між психологічним складом різних народів, породжуючи суперечності практично з усіх питань.

Поняття “напруга” має насамперед психологічний зміст і пов’язане з виникненням стресових ситуацій в житті індивіда і є вираженням реальних подій, характеристикою складного соціального стану сучасного суспільства, показником несприятливого становища міжнаціональних відносин. Відкритому етапу міжнаціонального конфлікту передують конфронтація щодо конкретних протиріч, які значно загострюються і становлять собою конфліктогенні точки. Необхідно констатувати наявність у конфліктогенних сторін таких вимог, як суверенітет, автономія, незалежність, територіальні претензії, представництво у владних структурах і гарантія збереження і розвитку етнічної, національної самобутності. Як свідчить аналіз, до основних параметрів міжнаціональної напруги відносяться:

1 політичні індикатори, до яких належать: наявність в регіоні розбіжностей між політичними організаціями в сфері міжнародних відносин; визнання наявності таких проблем, які вимагають обов’язкового вирішення; існування розбіжностей і конфронтації з політичних питань та національних відносин;

2 соціальні індикатори: негативна оцінка стану свого регіону порівняно з іншими регіонами, а також за схожої ситуації порівняно з можливим ідеальним варіантом;

3 психологічні індикатори: негативна оцінка міжнаціональних відносин, наявність при цьому незадоволеності, занепокоєння, страху, побоювання;

4 крос-культурні індикатори: негативна оцінка стану мови, культури, релігії як своєї, так і іншої нації, національної, етнічної групи.

5 Для виявлення напруги, а отже, для демонстрації наявності латентного національного конфлікту, слід враховувати дію таких факторів, як:

6 аналіз реального стану міжнаціональних відносин;

7 виявлення конфліктогенних точок;

8 оцінка стану міжнаціональних відносин насамперед на рівні індивідів, національних та етнічних груп, політичних організацій, владних регіональних структур;

9 аналіз загальних установок та основних програм політичних сил з конфліктних проблем міжнаціональних відносин;

10 визначення можливостей (об’єктивних і суб’єктивних) у вирішенні конфліктних проблем міжнаціональних відносин.

Аналізуючи сучасні етнічні конфлікти, що відбуваються в різних куточках світу, слід виокремити декілька напрямків, в контексті яких розгортаються конфлікти, що призводять до їх ескалації. Конфлікт, що розгортається по лінії “центр – об’єкт – суб’єкт”, де як об’єкт виступає територія проживання цього етносу. Це, як правило, конфлікт, що має сепаратистський характер (сецесійний конфлікт). В контексті його розвитку підсилюються відцентрові тенденції, детерміновані передусім кризою влади в певному регіоні, посилюється самоідентифікація етносу чи амбіції лідерів нації, що приводять до обґрунтування необхідності державної самостійності. Найчастіше суб’єктом, що відокремлюється, приводиться аргументація на користь сецесії, яка зводиться на користь національної ідеї, самозахисту та збереження культури. В найрозповсюдженіших випадках можуть існувати й додаткові докази, що полягають в необхідності подолання минулих несправедливостей і дискримінаційного перерозподілу. Потрібно характеризувати і менш гостру форму сецесійного конфлікту – статусний конфлікт, в основу якого покладено протиріччя між центром і суб’єктом щодо розширення адміністративно-управлінських повноважень чи повнішої економічної самостійності. Цей конфлікт не характеризується переростанням у військове протистояння.

Предметом міжнаціонального конфлікту можуть бути як території, так і різні елементи правового статусу представників тієї чи іншої національно-етнічної групи, її майнові і немайнові права, саме майносимволи – національні і релігійні, духовні святині.

Об’єктивні причини загострення міжнаціональної напруги: 1) наслідки серйозних деформацій національної політики, накопичені за минулі десятиліття і навіть століття незадоволеності і ворожнечі; 2) результат серйозного погіршення економічного стану в країні, що породжує незадоволеність різних верств населення; 3) наслідки закостенілої структури державного устрою, послаблення тих основ, на яких

створювалася “федерація” радянських народів; 4) відсутність в окремих націях вміння і навичок жити в розумінні і дружбі з іншими народами.

У зв'язку з цим ефективною буде спроба аналізу міжнаціональних конфліктів сучасності та їх причин в контексті концепції “внутрішнього колоніалізму”, яку розробив в 70-х роках ХХ ст. американський вчений М. Гектер. Він тісно пов'язав проблеми нерівномірності соціально-економічного розвитку з етнічними відмінностями населення єдиної держави, приділяючи основну увагу політичному конфлікту між центральним урядом та етнічними периферійними групами в процесі модернізації багатонаціональної держави [7, с. 26]. Посилення відмінностей на рівні соціально-економічного розвитку етнонаціональних груп дослідник вбачав у нерівномірних темпах індустріалізації багатонаціональної держави або, іншими словами, нерівномірної модернізації етнонаціональних груп. Відповідно до моделі “внутрішнього колоніалізму” група, що має перевагу, намагається стабілізувати і монополізувати свої переваги. Включення периферії в загальнодержавну економічну систему викликає не зближення контактуючих етносів, а скоріше етносоціальну стратифікацію. В СРСР така стратифікація була доповнена політичною, присвоєнням різним народам різних статусів державності. Це гостре незадоволення центральною владою, з одного боку, породжувало переживання своєї етнонаціональної неповноцінності, а з іншого, – ворожнечу до інших народів, які отримали більш високе державне визнання. Сучасні міжнаціональні конфлікти – наслідок як нерівномірного соціально-економічного розвитку, так і нерівномірної політико-державної стратифікації.

З точки зору детермінації етнонаціонального конфлікту концепція “внутрішнього колоніалізму” дає змогу виокремити триєдину модель його виникнення: 1) об'єктивне другорядне становище етнічних периферійних груп багатонаціональної держави в процесі її нерівномірної модернізації; 2) усвідомлення цієї другорядності членами етнічної групи як образи у центрально-периферійних взаємовідносинах; 3) формування етнонаціоналізму периферійної групи як реакції пригнобленого колективу на “внутрішній колоніалізм” центру. Ця модель включає в себе можливість тлумачення засад етнонаціонального і етнополітичного конфлікту з позицій загальної теорії конфлікту, відповідно до якої конфлікт визначається як специфічне суперництво за володіння дефіцитними цінностями. В інших випадках конфлікт може виникнути внаслідок того, що центр нав'язує менш розвиненим районам країни свої зразки і стандарти. Але за усієї багатоманітності причин конфліктів між різними націями (етносами), між периферією та центром не потрібно абсолютизувати соціально-економічні явища і процеси, ігноруючи чи применшуючи роль духовних і психологічних чинників. Народ може здійснювати опір спробам модернізації, якщо навіть вона пропонує економічні переваги, якщо при цьому може виникнути загроза важливим духовним сторонам його життя, тому що становить основу його аутоідентифікації.

Як свідчить аналіз історичного досвіду, коли націоналістичний конфлікт починає розгортатись, відбувається два взаємопов'язаних явища: 1) актуалізація “історичної пам'яті” народу, найважливіших символів, традицій і ритуалів; 2) поява лідерів, яких в західній етнополітології деякі дослідники називають антрепренерами, які підігрують рівень актуалізованої історичної пам'яті і політизації натовпу, сприяючи масовому зараженню.

Важливими є і чинники суб'єктивного порядку. В умовах соціальної незадоволеності виступили на авансцену ті, хто намагався розпалити міжусобиці і дестабілізувати обстановку, представляючи окремі національні групи як джерело зла, чи переслідуючи власні користололюбиві політичні інтереси. Під дією об'єктивних і суб'єктивних чинників оголилися суперечності, про які раніше замовчували, хоча вони органічно властиві будь-якій багатонаціональній спільноті, і можуть бути згруповані в такий спосіб.

У сфері політики: 1) між динамічним процесом розвитку націй і стійкістю, консерватизмом форм національно-державного улаштування; 2) між принципом федералізму, що передбачає суверенність нації, і принципом так званого демократичного централізму; 3) між принципом рівноправності великих і малочисельних народів, а також національних груп і неоднаковими можливостями задоволення їх потреб, пов'язаних з цим; 4) між інтернаціоналізацією суспільного життя, зближенням націй та їх прив'язаністю до етнічної території; 5) між проголошеним в конституції принципом рівноправності націй та недопустимості будь-яких привілеїв і фактичної орієнтації на інтереси, передусім корінної нації.

У сфері економіки: 1) між тенденцією до інтернаціоналізації економіки, розвитку інтеграційних процесів, усупільнення виробництва і праці і посиленням відносної господарської самостійності; 2) між прагненням залучити дешеву робочу силу і безробіттям серед корінного населення; 3) між прагненням суб'єктів певної територіальної одиниці використати свої матеріальні ресурси в інтересах регіону і загальнонародними потребами країни загалом.

У сфері духовного життя: 1) між зростанням національної самосвідомості і поглибленням інтер-

націоналізації; 2) між загальносоюзним і національним патріотизмом; 3) між принципом мовної рівноправності і намаганням регіонів відстояти пріоритет мови певного етносу; 4) між потребою до культурного взаємобогачення і прагненнями частини інтелігенції даної нації замкнутися на національній культурі в ім'я збереження чистоти і самобутності її нації.

Висновки:

1. Майже всі багатонаціональні держави страждають від міжнаціональних конфліктів, корені яких заглиблені в історію, в яких переплітаються соціальні, духовні, державні, правові, демографічні та інші проблеми народів. Це стосується і промислово розвинених країн, і країн, що розвиваються, причому дуже різноманітної політичної орієнтації, рівня економічного розвитку, суспільно-політичного ладу, державного і конституційного улаштування, різної конфесійної належності. Конфлікти і міжнаціональне протистояння зумовлюються суспільно-політичними, загальносоціальними, економічними, релігійними та іншими розбіжностями, виступаючи підґрунтям для виникнення насильницьких дій конфліктуючих сторін. Національні відносини багато в чому переплітаються з релігійними переконаннями і “своєю” церквою, істотно впливаючи на моральну, духовну і психологічну атмосферу в суспільстві і, врешті-решт на мікрорівні – на відносини між людьми.

2. Національні відносини впливають на державний лад, форму і структуру держави, її територіальний устрій, систему представництва в органах влади. У цих умовах роль держави і права в урегулюванні міжнаціональних відносин зростає. Ефективним механізмом врегулювання цих відносин є наявність в більшості розвинених країн стратегічної національної політики, в контексті якої використовується великий набір засобів, призначених для врегулювання міжнаціональних відносин, які застосовуються в різних комбінаціях і сполученнях. Проте, на жаль, проблеми регуляції міжнаціональних відносин, з огляду на їх складність та неординарність, далеко не завжди вдається вирішити раз і назавжди. Інколи ці проблеми зберігаються на довгі десятиліття, навіть на століття. Незважаючи на те, що багатьма країнами під час побудови державної системи враховується можливість реалізації своїх прав в рамках національних автономних і національно-культурних утворень, у складі загальної федерації чи республіки вживаються заходи щодо урегулювання міжнаціональних відносин. В багатонаціональних державах представники етнічних груп і малочисельних народів вимагають розширення своїх прав, надання їм автономного статусу, рівних прав з метрополією, незалежності та утворення власної держави.

3. Більшість таких країн для реалізації своїх цілей використовують протиправні, навіть терористичні методи, а їх національно-екстремістські радикальні угруповання часто вдаються до створення незаконних формувань, які найефективнішим засобом реалізації своїх намірів вважають терор та інші насильницькі акти, створюючи тим самим загрозу внутрішній безпеці, викликаючи дестабілізацію в державі. Як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід, міжнаціональні конфлікти мають затяжний характер. Вихід із стану конфлікту – процес довгий і хворобливий, що потребує різнобічних зусиль державних органів, суспільних організацій, інститутів громадянського суспільства, політичних партій і рухів, посередницьких місій, включаючи міжнародні. Для кожного суспільства роль такої події, як поява перших ознак міжнаціональної напруги, слід розглядати, як особливий сигнал до занепокоєння і тривоги, оскільки за нею можуть наступити відкрите протистояння, в тому числі й військове, якщо не будуть прийняті відповідні заходи з боку державних органів. Тому особливої ваги набуває діяльність стосовно своєчасного попередження загострення міжнаціональних конфліктів. Своєю чергою, попередження міжнаціональних конфліктів являє собою виключно складне завдання, оскільки це явище породжується багатьма соціальними, політичними, психологічними, економічними, історичними та іншими причинами. Отже, такі причини і повинні бути об'єктом профілактичного втручання з боку органів державної влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; Редкол.: Ю.І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.
2. Настасюк Н.П. Геополитические факторы возникновения и развития этнических конфликтов (на примере Приднестровья) // Автореферат дис... канд. полит. наук. – СПб., 1994. – С. 10.
3. Тишков В.О. природе этнического конфликта // Свободная мысль. – 1993. – №4. – С.6.
4. Тоффлер Елвін. Третья Хвиля / Пер. з англ. А. Євса. – К.: Вид. дім “Всесвіт”, 2000. – 480 с.
5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 603 с.

6. Gellner E. Nations and Nationalism. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1983.
7. Hechter M. Internal Colonialism: The Celtic Fringe in British National Development, 1536–1966. L.: Routledge and Kegan Paul, 1975.
8. Klinke A., Renn O., Lehnert J.-P. Ethnic Conflict and Cooperation Among and Within States // Ethnic Conflict and Civil Society: Proposal for a New Era in Eastern Europe. – P.16.
9. Lipshutz R.D. See King a State of One's Own: an Analytical Framework for Assessing Ethnic and Sectarian Conflicts // The Myth of "Ethnic Conflict": Politics, Economics and "Cultural" Violence / Ed. by B. Crawford and R. Lipshutz. – Beverly, Cal., 1998. – P.54–55.

Максим Паламаренко

Національний університет "Львівська політехніка"

РЕСПУБЛІКАНСЬКА ТА ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЇ У ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ США: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

α Паламаренко М., 2006

Досліджуються місце та роль Республіканської та Демократичної партій США в сучасній політичній системі країни. Розглядаються основні чинники історичного, правового та соціального характеру, які привели до змін в організаційній та функціональній структурі партій в наші дні. На основі аналізу робіт європейських та американських вчених зроблені висновки про майбутні тенденції та перспективи розвитку партій США.

The article is dedicated to research role and place of Democratic and Republican parties of USA in modern political system of that country. Main forces of historical, legal and social origin which caused modern changes in organizational and functional structure of the parties in our time are examined. Based on research works of European and American political scientists conclusions made about main trends and prospects of future US parties development.

Вступ. Партії в США займають особливе місце серед інших політичних інститутів: порівняно з їх європейськими аналогами вони виконують ряд особливих функцій, які забезпечують стабільність та наступність всередині країни. Згідно з класифікацією Дж. Сарторі американська партійна система відноситься до двопартійного типу [7]. Справді, незважаючи на велику кількість партій, які представляють майже всі відтінки політичного спектру, лише Республіканська та Демократична партії мають представництво у владних органах національного рівня та переважну більшість у законодавчих та виконавчих органах на місцях. Дослідження їх ролі та місця в сучасній політичній системі, а також причини такого стану дасть змогу розкрити важливі закономірності та особливості перебігу політичного процесу в США.

Актуальність роботи визначається необхідністю у порівняльному дослідженні партійних систем різних країн, з метою визначення ефективності тих чи інших політичних інститутів країни та факторів, що впливають на їх формування. Республіканська та Демократична партії США вважаються найважливішими інститутами, що забезпечують демократичний процес американського суспільства, тому дослідження нових явищ у їх розвитку уможливить прослідкувати хід демократичного процесу в країні на початку XXI ст.

Мета та завдання. Метою цієї роботи є визначення нових явищ у розвитку політичних партій США наприкінці XX початку XXI ст., дослідження ролі та місця цих партій у сучасній політичній системі країни, а також тенденцій та перспектив їх розвитку у майбутньому. Таким чином, **об'єктом** вивчення виступає політична система США, а **предметом** – Республіканська та Демократична партії як важливі складові цієї системи.

Огляд літератури. Дослідження політичних партій США представлені великою кількістю праць вчених як в самих США, так і поза їх межами. Класичні європейські праці М. Вебера, М. Дюверже, Дж. Сарторі та інших зосереджені переважно на структурних особливостях американської політичної системи та їх наслідках. Порівняно з розвинутими структурами та масовим членством європейських партій, американські відповідники виглядали примітивно та архаїчно. Самі американські дослідники надають перевагу